

Luontosuhteen syntymiseen tarvitaan kaikkia

SARIANNA ALHO, JUHA KURONEN JA EEVA-LIISA RYHÄNEN

Leirikoulu on yksi tehokkaimmista yhdessä oppimisen ja sosiaalisen kasvatuksen muodoista. Kun Suomen leirikouluyhdistys perustettiin 50 vuotta sitten, asetettiin tavoitteeksi koulun ulkopuolella tapahtuvan opetuksen vieminen opetussuunnitelman perusteisiin. Tämä toteutui 1985, jolloin peruskoululaki ja uusi lukiolaki astuivat voimaan. Siitä lähtien leirikoulutoimintaa on kehitetty kouluttamalla opettajia ja leirikoulutoimijoita sekä perustamalla opettajien tueksi leirikoulukeskuksia. Leirikoulu on tutkimuksien mukaan merkittävässä asemassa peruskoulun ympäristökasvatuksessa, koska pitkäkestoisempi oppimisjakso koulun ulkopuolella ohjaa oppilaita kestävään elämäntapaan ja vahvistaa kokemusten kautta heidän luontosuhdettaan. Leirikoulu on myös erittäin merkittävä kodin ja koulun yhteisen kasvatuksen muoto.

Leirikoulu tarjoaa erilaisia oppimisympäristöjä

On monia syitä, miksi opettajat toteuttavat oppilaidensa kanssa leirikouluja, vaikka se on iso ponnistus ja vaatii paljon suunnittelua etukäteen. Kun lähdetään ulos luokasta, niin mahdollistuu erilaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen monipuolisesti. Voidaan tutkia joko luonnonympäristöä tai rakennettua ympäristöä, mitä tahansa valittu kohde tarjoaa. Samalla toiminnallisuus tulee luontevasti osaksi opetusta, ja oppilaat pääsevät kokemaan omakohtaisesti erilaisia asioita, jotka luokahuoneessa jäävät teorian tasolle. Esimerkiksi suo voi tarjota ainutkertaisen kokemuksen, kun saapas jumittuu turpeeseen ja mahdollisesti myös värjäytyy sisäpuolelta saappaan täytyessä suovedellä.

Leirikoulun avulla voidaan myös luoda uusia tapoja arjen tekemiseen. Kun arvot konkretisoituvat toiminnaksi, niin jotain voi jäädä myös kotiin vietäväksi. Yhteisöllinen toiminta, joka mahdollistaa kaikkien osallisuuden mukavassa ja turvallisessa ilmapiirissä jättää positiivisen muistijäljen. Esimerkiksi kaikki osallistuvat ympäristön ja osallistujien viihtyisyydestä huolehtimiseen. Leirikoulussa oppii siisteyttä, ruuanlaittoa ja omista tavaroista huolehtimista. Lisäksi käytetään ahkerasti vaikka sellaisia sanoja kuten hei, kiitos, anteeksi, eli ollaan huomaavaisia toisille.

Leirikoulu tarjoaa hauskaa toimintaa ja yhdessäoloa. Kuva Suomen leirikouluyhdistyksen kuva-arkisto.

Kenttähaavilla kerätään selkärangattomia yhteisesti tutkittaviksi. Kuva Suomen leirikouluyhdistyksen kuva-arkisto.

Monesti koulun ulkopuolella työskentelyä hyödynnetään apuna luokan ryhmäytymisessä. Retken aikana vietetään yhdessä aikaa erilaisissa toiminnoissa ja eri kokoonpanoissa. Tarkoitus on, että tutustuu luokkakavereihin eri tavalla, kun ollaan yhdessä vuorokauden ympäri erilaisissa tilanteissa. Joskus retki ajoittuu koulupolun nivelvaiheisiin, jolloin retken aikana luodaan yhteisiä muistoja ennen koulupolun päättymistä.

Leirikoulu voi myös antaa nuorelle mahdollisuuden luoda suhdetta luontoon. Kerrankin on rauha pysähtyä tutkimaan ympäristöä ja opettajalla on aikaa vastata oppilaiden kysymyksiin. Yhdessä tutkitaan erilaisia havaintoja, ja opetellaan havainnoissa hyödyntämään uusia aisteja. Jollekin nuorista metsässä polun ulkopuolella kävely voi olla uusi kokemus. Jos vielä löytyy vaikka mustikoita, joita saa poimia ja maistella suoraan varvusta, niin suhde luontoon laajenee kovasti. Koululla on tärkeä tehtävä sopeuttaa nuorta kohtaamaan luonnossa erilaisia asioita. Kun näitä asioita oppii havaitsemaan, niin usein luonnon arvostus kasvaa.

Kestävä elämäntapa on leirikoulun ohjenuora

Leirikoulu on kokonaisvaltaista opiskelua, jossa ovat mukana kaikki peruskoulun oppiaineet.

Opetussuunnitelmassa onkin koko perusopetuksen lähtökohdaksi asetettu kestävä elämäntapa, ja sitä vahvistava kestävyyskasvatus kuuluu olennaisena osana koulun ulkopuolella tapahtuvaan opiskeluun. Kun oppilaat siirtyvät luokahuoneesta uuteen oppimisympäristöön, luontoon tai rakennettuun ympäristöön, muuttuu heidän roolinsa pelkästä kuulijasta aktiiviseksi osallistujaksi. Leirikoulussa oppilaat työskentelevät vaihtelevissa ryhmissä, mikä vahvistaa yhteisöllisyyttä. Tämä palvelee kestävän elämäntavan yhtä osa-aluetta, *sosiaalista kestävyyttä*. Sosiaalisesti kestävä kehitys tarkoittaa yhteiskunnan jäsenten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Sitä harjoitellaan parhaiten silloin, kun koko luokka toimii yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaan. On tärkeää, että oppilaat oppivat jo varhaisessa vaiheessa arvostamaan myös muita. Nykyisessä varsin monikulttuurisessa ympäristössä tämä on koulun kasvatus-tehtävän ydin.

Itämeren tutkijoita Suomenlinnan leirikoulussa. Kuva Suomen leirikouluyhdistyksen kuva-arkisto.

Leirikoulussa ryhmässä toimiminen yhdistyy sujuvasti muihin kestävyyskasvatuksen osa-alueisiin. Luokan vieminen ulos luontoon palvelee aidossa ympäristössä oppilaiden luontosuhteen vahvistumista ja *ekologista kestävyyttä*. Luonto on erinomainen opiskelutila ja kokemusten sekä elämysten kautta ehdottomasti paras opetusmateriaali. Ekologinen kestävyys on koko kestävän elämäntavan perusta ja siksi on tärkeää, että leirikoulussa opitaan ymmärtämään

ekososiaalista sivistystä. Se tarkoittaa arvojen ja asenteiden muuttumista luonnonarvoja ymmärtäviksi sekä ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttamista luonnon sietokykyyn. Tutustumalla kasvi- ja eläinlajeihin ja niiden toimintaan sekä merkitykseen ekosysteemissä, voidaan huomattavasti paremmin ymmärtää tämän päivän ongelmia, kuten luontokatoa. Ulkona oppiminen ohjaa kestävään elämäntapaan sekä luontoyhteyttä vahvistaviin kokemuksiin ja mahdollisuuksiin arjessa pitkälle leirikoulun jälkeen.

Koulu, vanhemmat ja järjestöt kasvattavat yhdessä

Alakoulussa erityisesti ympäristöopin sekä yläkoulussa ja lukiossa biologian ja maantieteen opiskelussa luontosuhteen rakentaminen on osa opetuksen tavoitteista ja sisällöistä. Koska

mutakin tavoitteita ja aiheita on paljon, koulussa ei tahdo riittää aika syvällisen luontosuhteen kehittymiselle. Erityisesti keskellä kaupunkia olevilla kouluilla on haasteena ennättää oppituntien puitteissa luontoretkille. Luontoaiheiset leirikoulut ovat erittäin tärkeä keino saada lisää aikaa ja mahdollisuuksia luonnossa olemiseen sekä taitojen ja tietojen kehittymiseen.

Vanhemmilla on jopa kouluakin suurempi merkitys lapsen luontosuhteen syntymisessä. Yhteiset retket vanhempien kanssa lähiluontoon, veden äärelle tai metsään tarjoavat lapselle mahdollisuuden ihmetellä näkemäänsä, kysellä ja kummastella luonnon tapahtumia sekä saada omakohtaisia kokemuksia turvallisessa seurassa.

Vanhempien, koulujen ja leirikoulujen avuksi monet ympäristöjärjestöt tekevät korvaamattoman arvokasta työtä lapsen luontosuhteen kehittymiseksi. Järjestöt

Tikapuugolfin avulla harjoitellaan yhteisöllisyyttä. Kuva Suomen leirikouluyhdistyksen kuva-arkisto.

julkaisevat monipuolista materiaalia ja ideoita luonnontarkkailijan avuksi. Niiden nettisivuilla on ohjeita ja ilmaiseksi käytettävää oheismateriaalia.

Luonto-liitto järjestää tänä vuonna jo viidennenkymmenen kerran Kevätseurannan. Sen ajatuksena on, että jokainen voi lähteä ulos etsimään ensimmäisiä merkkejä kevään kasvi- ja eläinlajeista. Kasvaako ojanpientareella jo leskenlehti, johon kimalainen lentää etsimään mettä? Vai liihottaako talven jäljiltä selvinnyt sitruunaperhonen auringon lämmittämälle kivelle? Havainnot voi ilmoittaa Suomen lajitietokeskuksen lajit.fi-tietokantaan. Samalla osallistuu laajempaan tieteelliseen tutkimukseen Suomen lajeista ja lajiston muutoksista. Jos seurantaan osallistuu useampana keväänä, niin tämä on oiva keino luoda lapselle pitkäjänteistä ja kestävää luontosuhdetta. Lisäksi Luonto-liitto järjestää myös monia luontoleirejä ja retkiä, jotka innostavat lapsia luonnontarkkailuun.

Maailman luonnonperintösäätiö WWF on myös tehnyt paljon erilaista ilmaista materiaalia, jonka avulla on helppo tutkia luontoa niin koulussa, leirikoulussa kuin omilla retkilläkin. Esimerkiksi perheen luontoretken aikana voi havainnoida luonnon monimuotoisuutta Metsän monimuotoisuus mobiilisti -materiaalin avulla. Aina ei tarvitse lähteä retkelle oikeaan luontoon, vaan voi lähteä virtuaaliretkelle. WWF on sijoittanut monia kameroita mielenkiintoisiin paikkoihin, joiden avulla voi seurata reaaliajassa esimerkiksi sääksen ja lapinpöllön pesintää tai norpan köllöttelyä Saimaan rannalla silokalliolla. Virtuaaliretkelläkin voi kokea samaa jännitystä kuin oikealla luontoretellä siitä, mitä seuraavaksi tapahtuukaan.

BirdLife Suomi on järjestänyt useana vuonna erilaisia lintubongauksia. Perinteinen ja paljon

julkisuuttakin saanut Pihabongaus on ollut joka vuosi tammikuun viimeisenä viikonloppuna. Tapahtuman tavoitteena on innostaa ihmisiä tarkkailemaan talvisia lintulaudan ja kotipihan lintuja sekä kiinnostumaan lähiluonnosta. Myös pihabongauksen tuloksia voi ilmoittaa BirdLifeen ja siten auttaa keräämään tietoa talvisesta linnustostamme. Erilaisia bongaustempauksia on nykyään usean eri teeman ympärillä. Kun Suomi täytti sata vuotta, BirdLife käynnisti bongaa 100 lintua kampanjan. Tämä idea on jäänyt elämään ja innostanut monia uusia ihmisiä lintuhavaintojen pariin.

Lapsen luontosuhde kasvaa ja kehittyy vuosien ajan, jos siihen antaa mahdollisuuden. Kouluja, leirikouluja, vanhempia ja järjestöjä tarvitaan auttamaan lasta löytämään luonnon arvot ja kiinnittymään yhteiseen perintöön, joka meillä vielä on luonnossamme.

Vähän kirjallisuutta

Cortés M & Oksalahti T 2017 LEIRILLE KOULUUN? Luokanopettajien ja leirikoulun ohjaajien kokemuksia leirikoulun kasvatuksellisesta merkityksestä oppilaille. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Kuronen J (Toim) 2025 Leirikoulu – 50 vuotta yhdessä koettuja elämyksiä, oppimista ja yhteisöllisyyttä. Copy-Set, Helsinki.

Opetushallitus: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetus-suunnitelman-perusteet>.

Petteri Muukkonen: <https://www.sirene.fi/blog/ymparistotietopainotteisen-leirikoulun-monet-edut/>.

Artikkelin kirjoittajat ovat biologian ja maantieteen opettajia ja Suomen leirikouluyhdistyksen hallituksen jäseniä.